

Het schroot van de Vera-Cruz

De onmacht van de Arbeiders of de Anti-Dallas

Ik hou van het klassieke, goedgemaakte toneelstuk omdat het dank zij zijn gesloten en op de voortgang van het verhaal geaxeerde vorm bijzonder goed in staat is de collectieve ervaring van een maatschappelijke groep op het toneel samen te vatten. De teaterconventies die gebruikt worden zijn zo goed gekend dat ze onzichtbaar worden en de toeschouwer toelaten, als het goed is, direct in contact te komen met de maatschappelijke stof.

Het Gezin van Pamela blijft een van mijn lievelingsstukken omdat ik nog steeds overweldigd raak door de berg simpele, maar precies daarom zo indringende waarheden die Buysse over de boerenstand bij mekaar construeerde. Aan mijn lijstje prima arbeidersklasse-verhalen, dat onder andere bestaat uit *Het gezin van Pamela*, *Op Hoop van Zege* en *Groenten uit Balen*, is sinds kort *Het Schroot van de Vera-Cruz* van Jo Coppens toegevoegd. Het stuk is de ultieme neo-naturalistische tekst over werkloosheid bij arbeiders nu. Een stuk onmacht dus.

Tijdens de winter 1981-1982 rommelt het op Cockerill Yards, de scheepswerf te Hoboken. De ruim 2700 arbeiders weigeren in te leveren op hun eindejaarspremie. Van de weeromstuit sluit de directie het be-

drijf op 4 februari. In augustus heropent de nieuw gestichte maatschappij 'NV Scheepswerven' de werf. Slechts 1160 arbeiders worden aangeworven. Arbeiders boven de vijftig krijgen geen kans meer. Evenmin worden de kritische elementen, zoals de moeizaam opgebouwde cel van de PvdA op de werf, opnieuw aangenomen. Het arbeidersdebacle van de grote Boel-staking is nog eens overgedaan.

De gebeurtenissen in Hoboken waren voor Jo Coppens, regisseur van de plaatselijke socialistische amateurtoneelkring 'Recht voor Allen', aanleiding om zijn wat mistige bestaan als acteur van de KNS te ontgroeien en zijn eerste volavondstuk te schrijven. De productie van *Het Schroot van de Vera-Cruz* door de amateurclub sloeg in arbeidersmiddens in Hoboken en het Waasland in als een bom. Zo verschillende syndi-

Het schroot van de Vera-Cruz (Recht voor Allen)

cale en politieke figuren als Jos Wijninckx, Jan Cap, Kris Merckx en Karel Heirbaut vonden mekaar rond de waarheid van het stuk.

Het Schroot is een stuk-overwerkloosheid voor mensen die werken. Het toont de enorme kloof tussen een werker en een dopper, tussen een arbeider en een wrak.

Het basisperspectief van de vertelling is — zoals dat hoort in een naturalistisch scenario — de familie. De familie Vertongen heeft drie generaties lassers op de Zaat afgeleverd. Va Rik is een gepensioneerd arbeider die de strijd om het pensioen en de betaalde vakantie nog zelf heeft meegemaakt. Zijn zoon Stan is met zijn 54 jaar een kind van de wederopbouw en de overleegeneconomie. Frans is 27 en hij kiest vanuit een angst voor de toekomst op een nieuwe manier voor een strijdsyndicalisme. Naast de drie mannen bestaat de theaterfamilie ook

uit vier vrouwen. Anna is de verduddige en zorgzame vrouw van Stan. Hun dochter Els is laatstejaars op het Atheneum en in de wensdromen van de vader al geneesheer. De jonge vrouw van Frans heet Lea en ze is zelf twee jaar werkloos. Het meest averechtse personage is Tante Tilly, debiel en hulpje in het huishouden.

De tekst is geschreven vanuit een rolomschrijving van de personages die de auteur verschillende invalshoeken leveren om het centrale punt, de werkloosheid, te omsingelen. De hoofd- en nevenplots die Jo Coppens rond de personages heeft gegeven zijn voor de hand liggend. De hoofdplot toont een lasser op weg naar het dopperschap. De neven-plots tonen de gevolgen van de crisis op de andere personages, vooral op de vrouwen.

Het Schroot is in de wezenlijke bouwelementen, personage en plot, dus een typisch naturalistische schets van een arbeidersfamilie. Maar *Het Schroot* verschilt van veel vroegere voorbeelden door de grote vriendelijkheid die binnen de familie heerst. Slechts de crisis en de werkloosheid leveren geschut voor het ondergraven van de harmonie binnen het gezin. Precies vanwege de grote interne solidariteit binnen de familie kan het centraal thema 'de crisis' worden die als een stille dreigende kracht elk moment voelbaar wordt. Niet de crisis van het gezin staat centraal, maar de crisis in het gezin. De anti-Dallas dus.

Jo Coppens heeft de basisanekdote van *Het Schroot* verweven met een aantal melodramatische uitwijdingen waarmee hij overigens binnen de volktheatertraditie blijft. Die le-

Gelezen

Hugo Claus in een interview met Anne Van der Wee over hoe hij tegenover het nieuwe theater in Vlaanderen staat: "Ik ben een paar keer geweest en toen heb ik de plaatjes van Theater Heute zien bewegen. De kleren van de keizer zeg maar. Als een echte provinciaal trek ik wel eens naar de Scala in Milaan of naar Londen en dan zie ik soms inderdaad heel mooi toneel." — *Maar toch schrijf jij voor theater.* — "Dat is wat anders. Naar theater gaan is passief. Het zelf doen is actief. Als ik daar zit bekruip mij meestal zo'n gevoel van gêne tegenover die volwassen mensen die doen alsof ze iemand anders zijn en dat niet goed doen." — *Jij schrijft dus voor theater waarvan je weet dat het slecht opgevoerd wordt?* — "Ik schrijf theater dat ik in mijn gedachten overlever aan een grandioze regisseur met een volmaakte bezetting. Toneel is eigenlijk geen echt serieuze kunst. Ik heb het niet over de dichters, dus niet over Shakespeare. Het is eigenlijk zo evident. Je hebt een zaal van 300 mensen. Per definitie zitten daar 250

debielen, 20 middenstanders van de ziel en hier en daar een verlopen student. Je moet dat volkje behagen want op het einde moeten ze overeind veren en juichen. Dus moet je je mand vol kwalijke truuks bovenhalen om hen allemaal tegelijk te kietelen." — *Waarom blijf je het dan doen?* — "Omdat ik het leuk vind. Er zit een heel geniepig genot in het verleiden met dergelijke goedkope middeltjes. De grootste verleiding is om dom te zijn. Tegenover iemand staan en zien dat hij jou voor een domoor verslijt omdat hij je gewoon niet goed begrijpt, en dan doorzetten, de protserigheid wekken, de debiliteit nog aanstoken en laten ontvlammen, prachtig! Ik ben gefascineerd door domheid. Mediocriteit en domheid zijn immers de grootste krachten die er zijn. Die gaan als een wals over je heen." (*De Verzoeking: Een 'oud' stukje verdriet van Hugo Claus*, in *Intermediair*, 25.3.83)

"Het Antwerpse kamertheater is er slecht aan toe. De repertoirekeuze mist elke coherentie, de enceneringen zijn banaal en getuigen nergens van enige intelligentie, en de acteurs ontbreekt het aan de meest elementaire professionele bekwaam-

heid. Dit geldt met name voor het Fakkels-Meirteater, maar in meer of mindere mate ook voor het EWT, het Nieuw Vlaams Toneel en het Toneelgezelschap Ivonne Lex. Het Antwerpse kamertheater, dat zowat 25 jaar geleden een frisse wind deed waaien in het Vlaamse toneellevens, heeft op dit moment geen enkele reden van bestaan meer. Met dit soort producties wordt aan het verschijnsel theater noch aan het publiek een dienst bewezen." (Klaas Tindemans in "Suzy Bernstein, zin en onzin van psychotherapie", *De Standaard*, 23.2.83).

De organisatoren van het vijfde internationaal poppenfestival te Neerpelt: "Vlaanderen heeft sinds vijf, zes jaar herontdekt dat poppenspel ook een teatervorm voor volwassenen is en die evolutie is, volgens mij, door het buitenland gestimuleerd. Kijk maar naar de Oostbloklanden, daar is men echt voor volwassenen blijven spelen. Langzaam aan is dat naar hier gekomen, via Frankrijk, Duitsland." (Mark Celis)

"We hebben ergens de trein gemist om het poppentheater officieel te laten erkennen. Nu — jaren na het

teaterdecreet — zijn we te gering in aantal om onze stem te laten horen. Het Grote Teater houdt er zich liever buiten omdat anders hun deel van de koek kleiner wordt. De poppenspelers mogen zelf ook in eigen boezem kijken, want intern wilde men verschillende kanten uit. Sommigen willen een speciaal dekreet voor poppenspel, anderen willen dat aan het kindertheater koppelen en nog anderen opteren voor aansluiting bij het Grote Teater." (Luc Daemen) — Uit: Eddie Vaes, *Als hij gaat slapen, doet hij zijn gezicht af, De onsterfelijkheid van het poppenspel*, in *Knack*, 9 maart 1983).

"Het wordt stilaan duidelijk dat de imbecielen niet in de zaal zitten maar op het toneel staan. Van al de rotzooi waar ik mijn avonden pleeg mee zoek te maken — en god, ik heb al wat afgezien! — heb ik nu toch wel het ergste meegemaakt: *Het blauwe gevaar* van Victor Lanoux gespeeld door het Westvlaams Teater Antigone Kortrijk." (Daan Bauwens in *De Morgen* van 14.5.83).

(JDR)